

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра міжнародного і європейського права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

 Віталій СЕРЬОГІН

«31» Серпня 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Безпекова політика ЄС

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти:
галузь знань:
спеціальність:
освітньо-професійна програма
вид дисципліни:
факультет:

перший (бакалаврський)
29 Міжнародні відносини
293 Міжнародне право
Міжнародне право
вибіркова
юридичний

2023/ 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного факультету

«31» серпня 2023 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Шамрасва Валентина Михайлівна, доктор політичних наук, доцент, професор кафедри міжнародного і європейського права

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету

Протокол від «31» серпня 2023 року № 1

Завідувач кафедри
міжнародного і європейського права

Тетяна СИРОЇД

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 293 Міжнародне право

Гарант освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
«Міжнародне право»
кандидат юридичних наук, доцент

Ліна ФОМІНА

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від «31» серпня 2023 року № 1

Голова науково-методичної комісії

Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Безпекова політика ЄС» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалавра галузі знань 29 Міжнародні відносини, спеціальності 293 Міжнародне право. Викладається на 2 курсі, 4 семестрі для студентів рівня вищої освіти – бакалавр.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Метою викладання дисципліни** є формування у студентів цілісного уявлення про національні інтереси країн ЄС у сфері безпеки в різних регіонах світу в умовах глобалізації і регіоналізму та механізми їх реалізації з використанням наявних ресурсів.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати: основні етапи розвитку спільної безпекової політики ЄС, основні проблеми у відносинах між державами-членами Європейського Союзу, характер та особливості основних напрямів та програм співробітництва у сфері безпеки та оборони;

вміти: визначати особливості процесу розробки спільної безпекової політики, аналізувати проблемні ситуації у відносинах між країнами ЄС, пропонувати заходи для пояснення цих ситуацій, мати навички спільного вирішення проблемних ситуацій, самостійно вивчати матеріал, опрацьовувати додаткові джерела інформації.

Викладання дисципліни також передбачає розвиток у студентів практичних навичок аналізу проблемних ситуацій у відносинах Україна-ЄС шляхом розробки інформаційних матеріалів, нормативно-правових актів та вирішення практичних завдань. Вона тісно пов'язана з дисциплінами «Основи теорії міжнародних відносин», «Право міжнародної безпеки», «Право Європейського Союзу» тощо.

1.2. **Основними завданнями дисципліни** є виявлення специфіки формування спільної політики ЄС, відносин Україна-ЄС у сфері безпекового співробітництва на різних етапах, аналіз основних законодавчих документів у сфері безпеки, визначення сучасного стану безпеки. Відносини Україна-ЄС та основні проблеми співробітництва у сфері безпеки.

1.3. **Кількість кредитів – 5**

1.4. **Загальна кількість годин 150**

1.5. Характеристика навчальної дисципліни.

Предметом вивчення дисципліни є основні відомості у сфері політики безпеки в рамках Європейського Союзу, їх історія, зміст та принципи формування, напрями та механізм реалізації та перспективи розвитку.

Навчальна програма складається з однієї частини, яка розглядає історію, зміст, принципи, напрями та форми реалізації політики безпеки ЄС, особливості співпраці ЄС інших суб'єктів міжнародного права у процесі реалізації політики.

Нормативна / За вибором студента	
За вибором студента	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	
Семестр	
4-й	
Лекції	

32 год.	8
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	6
Лабораторні заняття	
–	–
Самостійна робота	
86 год.	136
Індивідуальні завдання	
–	
Контрольна робота	
1	
Форма контролю	
залік	

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення з дисципліни здобувачі повинні набути таких професійних (предметних, фахових) компетентностей: ПК 1, ПК 2, ПК 4, ПК 5, ПК 7, ПК 10, ПК 15 та досягти таких програмних результатів: ПРН 2, ПРН 3, ПРН 5, ПРН 6, ПРН 7, ПРН 12, ПРН 20, ПРН 21 відповідно до ОПП (https://law.karazin.ua/resources/doks2021/plany/293/opp_ba_293_2022.pdf)

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні основи та основні історичні етапи євроінтеграційних процесів.

Сутність і види інтеграції. Державний суверенітет та інтеграція. Історія європейської інтеграції: еволюція європейської ідеї; установчі договори та Єдиний європейський акт; інституційне будівництво; Конституція ЄС; Лісабонський договір. Структура та архітектура Європейського Союзу.

Тема 2. Спільні політики ЄС: загальна характеристика.

Економічна інтеграція. Конкурентна політика. Регіональна структурна політика. Спільна аграрна політика. Науково-технічна політика. Соціальна політика.

Тема 3. Співпраця держав ЄС у політичній та безпековій сфері.

Плани побудови європейської системи безпеки в середині ХХ ст. Політичне та безпекове співробітництво європейських країн у 70-80-х рр. ХХ ст. Політика безпеки в рамках ЄС в останнє десятиліття ХХ ст.

Тема 4. Спільна політика безпеки та оборони: механізми нормативної консолідації та реалізації.

Основні етапи становлення системи європейської безпеки. Основні етапи формування та впровадження СПБО. НАТО як фактор функціонування європейської системи безпеки та оборони

Тема 5. Основні особливості сучасного етапу розвитку спільної політики безпеки ЄС.

Правова основа для спільної політики безпеки в ЄС. Процес планування та прийняття рішень у СПБО. Сучасна стратегія СПБ. Співпраця України з державами ЄС у сфері безпеки та оборони. Сучасні виклики та відповіді на них у рамках СПБО.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		лек	пр.	ла б.	інд	с.р.		лек	пр.	ла б.	ін д.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7			11	12		
Тема 1. Теоретичні основи та основні історичні етапи євроінтеграційних процесів.	28	6	6	-	-	16		1	1	-	-	27
Тема 2. Спільні політики ЄС: загальна характеристика.	28	6	6	-	-	16		1	1	-	-	27
Тема 3. Співпраця держав ЄС у політичній та безпековій сфері.	28	6	6	-	-	16		2	1	-	-	27
Тема 4. Спільна політика безпеки та оборони: механізми нормативної консолідації та реалізації	30	6	6	-	-	18		2	1	-	-	27
Тема 5. Основні особливості сучасного етапу розвитку спільної політики безпеки ЄС	36	8	8	-	-	20		2	2	-	-	28
Усього годин:	150	32	32	-	-	86		8	6	-	-	136

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

4.1. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять для денної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин Денна/заочна
1.	Теоретичні основи та основні історичні етапи європейських інтеграційних процесів.	6/1
2.	Спільні політики ЄС: загальна характеристика	6/1
3.	Співпраця держав ЄС у політичній та безпековій сфері	6/1
4.	Спільна політика в сфері безпеки та оборони: нормативне закріплення та механізми реалізації	6/1
5.	Основні риси сучасного етапу розвитку спільної безпекової політики ЄС	9/2
Разом:		32/6

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
-------	--------------------------------	-----------------

		денна/з аочна
1.	<p>Тема 1. Теоретичні основи та основні історичні етапи європейських інтеграційних процесів..</p> <ul style="list-style-type: none"> - надайте характеристику та видів інтеграції. - розгляньте співвідношення понять суверенітет та інтеграція. - Як відбувалося правове оформлення інституційної системи ЄС. 	16/ 27
2.	<p>Тема 2. Спільні політики ЄС: загальна характеристика</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначте причини та передумови формування спільних політик ЄС. - Які етапи процесу формування Спільного ринку та Валютного союзу. - Надайте характеристику основних етапів розвитку спільних політик у гуманітарній сфері 	16/27
3.	<p>Тема 3. Співпраця держав ЄС у політичній та безпековій сфері.</p> <ul style="list-style-type: none"> - окресліть основні етапи формування європейської системи безпеки. - Визначте можливості політичного та безпекового співробітництва в рамках ЄС. <p>Які нові можливості для України надає інтеграція у європейський безпековий простір</p>	16/27
4.	<p>Тема 4. Спільна політика в сфері безпеки та оборони: нормативне закріплення та механізми реалізації</p> <ul style="list-style-type: none"> - як відбувалася новелізація стратегії безпеки та оборони ЄС. - Визначте основні переваги та недоліки СПБО та НАТО у забезпеченні європейської безпеки. - Якими шляхами можна було досягти підвищення ефективності СПБО. 	18/27
5.	<p>Тема 5. Основні риси сучасного етапу розвитку спільної безпекової політики ЄС.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Лісабонський договір: новації та реформування у сфері СПБО. - Яким був вплив на українсько-європейські відносини вступу в дію Лісабонського договору. - Співпраця України з державами ЄС в сфері безпеки та оборони. - <u>Проаналізуйте сучасні виклики та реагування на них в рамках СПБО.</u> 	20/28
Разом:		86/136

6. Завдання на вибір студента (контрольна робота)

Завдання на вибір студента є додатковою формою навчальної активності, вони розвивають можливості самостійної роботи і сприяють поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Види завдань на вибір студента з навчальної дисципліни (реферати, доповіді, есе, презентації тощо) визначаються викладачем. Завдання на вибір студента полягають у виконанні одного із зазначених вище видів робіт за визначеною, або обраною студентом за допомогою викладача, темою. Терміни отримання, виконання і представлення результатів завдань на вибір студента визначаються викладачем.

Завдання на вибір студента виконуються особою, яка навчається, самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Допускаються випадки виконання робіт комплексної тематики кількома особами.

6.1. Теми для виконання завдань на вибір студента

1. Теоретичні основи та основні історичні етапи євроінтеграційних процесів.
2. Сутність та види інтеграції.
3. Державний суверенітет та інтеграція.
4. Історія європейської інтеграції: еволюція європейської ідеї; установчі договори та Єдиний європейський акт; інституційне будівництво.
5. Структура та архітектура Європейського Союзу.
6. Спільна політика ЄС: загальна характеристика
7. Економічна інтеграція.
8. Конкурентна політика.
9. Регіональна структурна політика.
10. Єдина аграрна політика.
11. Науково-технічна політика. Соціальна політика
12. Співпраця держав ЄС у сфері політики та безпеки.
13. Плани побудови європейської системи безпеки в середині ХХ ст.
14. Політичне та безпекове співробітництво європейських країн у 70-80-х рр. ХХ ст.
15. Політика безпеки в рамках ЄС в останнє десятиліття ХХ ст.
16. Спільна політика безпеки та оборони: механізми нормативної консолідації та реалізації.
17. Основні етапи становлення системи європейської безпеки.
18. Основні етапи формування та реалізації СП.
19. НАТО як фактор функціонування європейської системи безпеки та оборони
20. Основні особливості сучасного етапу розвитку спільної політики безпеки ЄС.
21. Правова основа для спільної політики безпеки в ЄС.
22. Процес планування та прийняття рішень у СП.
23. Сучасна стратегія СП.
24. Співпраця України з державами ЄС у сфері безпеки та оборони.

7. Методи контролю

Засвоєння тем (поточний контроль) здійснюється на семінарських та практичних заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Поточний контроль і оцінювання результатів навчання передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять:

- Контроль та оцінювання активності роботи студента під час лекційних, семінарських і практичних занять;
- Контроль та оцінювання якості підготовки та розробки проектних завдань;
- Контроль засвоєння теоретичного та практичного матеріалу;
- Контроль та оцінювання вмінь вирішувати розрахункові, ситуаційні та евристичні задачі;
- Контроль та оцінювання вмінь проводити дослідження та презентувати їх.

Підсумковий контроль засвоєння розділів здійснюється по їх завершенню на основі проведення контрольних робіт за відповідним розділом або темами. Завданням контролю є оцінювання знань, умінь та практичних навичок студентів, набутих під час вивчення певного блоку тем.

Семестровий підсумковий контроль проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового заліку в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному даною програмою дисципліни.

Застосовуються такі методи контролю підготовки студентів:

- усні відповіді на семінарських заняттях;
- письмового експрес-контролю;
- колоквиум;
- тестові завдання;
- виконання творчих завдань;
- розв'язування ситуаційних задач;
- виконанням індивідуальної семестрової роботи (реферати, аналітичні обзори).

Оцінка успішності студента є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння окремих розділів.

7.1. Питання, що виносяться на поточний та підсумковий контроль

1. Теоретичні основи та основні історичні етапи євроінтеграційних процесів.
2. Сутність та види інтеграції.
3. Державний суверенітет та інтеграція.
4. Історія європейської інтеграції: еволюція європейської ідеї; установчі договори та Єдиний європейський акт; інституційне будівництво;
5. Структура та архітектура Європейського Союзу.
6. Загальна політика ЄС: загальна характеристика
7. Економічна інтеграція.
8. Конкурентна політика.
9. Регіональна структурна політика.
10. Єдина аграрна політика.
11. Науково-технічна політика. Соціальна політика
12. Співпраця держав ЄС у сфері політики та безпеки.
13. Плани побудови європейської системи безпеки в середині ХХ ст.
14. Політичне та безпекове співробітництво європейських країн у 70-80-х рр. ХХ ст.
15. Політика безпеки в рамках ЄС в останнє десятиліття ХХ ст.
16. Спільна політика безпеки та оборони: механізми нормативної консолідації та реалізації.
17. Основні етапи становлення системи європейської безпеки ..
18. Основні етапи формування та реалізації СП.
19. НАТО як фактор функціонування європейської системи безпеки та оборони
20. Основні особливості сучасного етапу розвитку спільної політики безпеки ЄС.
21. Правова основа для спільної політики безпеки в ЄС.
22. Процес планування та прийняття рішень у СП.
23. Сучасна стратегія СП.
24. Співпраця України з державами ЄС у сфері безпеки та оборони.

8. Схема нарахування балів

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен/залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\sum 40 = 40$:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \times 8 \text{ (вісім)}$$

Примітка:

$\Sigma 40$ – сума максимальної кількості балів

$\Sigma 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

$\Sigma 2$ – кількість семінарських занять протягом семестру.

8 – коефіцієнт

Контрольна робота – 20 балів.

Поточний контроль						Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен /залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T5				
$\Sigma 40$						20	60	40	100

За результативну наукову роботу (написання наукової роботи, тез доповідей, участь у науково-практичних конференціях, участь у роботі гуртка тощо) за профілем цієї дисципліни, за рішенням кафедри відповідно до критеріїв, встановлених програмою навчальної дисципліни, студент може отримати до 10 додаткових (заохочувальних) балів, але в межах максимальної загальної суми балів – 100.

Відповідь на семінарському занятті – 1-5 балів.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;

- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;

- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;

- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;

- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;

- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;

- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;

- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання контрольних та екзаменаційних/залікових робіт.

Контрольні та екзаменаційні (залікові) роботи виконуються у письмовій формі. Контрольна робота складається з 10 тестових завдань, екзаменаційна/залікова робота – із 40 тестових завдань. Кожне тестове завдання має п'ять варіантів відповідей, тільки одне яких є правильним; за кожну правильну відповідь нараховується один бал.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для чотирівневої	для дворівневої
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	Незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література Основна

1. Актуальні проблеми саморегуляції соціального організму Об'єднаної Європи. *Саморегуляція соціального організму країни*. Монографія. За ред. В.П.Беха. К.: НПУ ім. М.Драгоманова. 2007. 260 с.

2. Бенуа-Ромер Ф. Право Ради Європи: пер. з англ. Навч. Посібник. 2007. 200 с.

3. Буряк П.Ю. Європейська інтеграція та глобальні проблеми. Навч. посібник 2007. 342 с.

4. Волес В. Творення політики в ЄС: Навч. посібник. Пер. з англ. 2004. 380 с.

5. Гаврилюк О.Р., Грицяк Н.В. Європейський Парламент як наднаціональний орган влади Європейського Союзу (Розділ IX); Європейські транснаціональні політичні партії у Європейському Парламенті (Розділ X). *Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії*: Монографія За заг. ред. д.і.н., проф. А.І.Кудряченка. К.: НІСД, 2007. 396 с.

6. Гнатюк М.М., Малик Я.Й., Прокопенко Л.Л. Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України: навчальний посібник. К.: Вид-во «Міленіум», 2009. 782 с.

7. Гнидюк Н.А., Федонюк С.В. Розширення ЄС та досвід реформ країн

- Центрально-Східної Європи у контексті приєднання до ЄС. К.: Вид-во «Міленіум», 2009. 354 с.
8. Грицяк І.А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади. Монографія. К.: Вид-во «К.І.С.», 2006. 398 с.
 9. Грицяк І.А. Право та інституції Європейського Союзу: Навч. посіб.; Нац. Акад. держ. упр. при Президентові України. К.: К.І.С., 2006. 340 с.
 10. Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу: підручник. Х.: Вид-во ХарІ НАДУ «Магістр», 2009. 620 с.
 11. Грицяк І.А., Немиря Г.М., Палій О.М. Європейська інтеграція (опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни): Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 120 с.
 12. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз: Курс євроінтеграції: Пер. з англ. Навч. Посібник. 2006. 820 с.
 13. Дзяд О. В., Рудік О. М. Спільні політики Європейського Союзу та їх значення для України: навчальний посібник. К.: Міленіум, 2009. 668 с.
 14. Європейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права. Упорядник Інс-т європолітики. Вид-во «Заповіт». 220 с.
 15. Колісніченко Н. М. Державна служба в Європейському Союзі. Європеїзація та розвиток державної служби в Україні. К.: Вид-во «Міленіум», 2009. 248 с.
 16. Копійка В.В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна. К.: Юридична думка, 2005. 448 с.
 17. Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. К., 2002. 346 с.
 18. Кривцова В. М. Теорії та стратегії європейської інтеграції. К.: Видавництво «Міленіум», 2009. 142 с.
 19. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. Аналітичне дослідження. К.: 2007. 88 с.
 20. Марченко М. Європейський Союз: Словник-довідник. 2006. 180 с.
 21. Міжнародне право: словник-довідник. [С. М. Перепьолкін, Т. Л. Сироїд, Л. А. Філянїна]; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Х.: Юрайт, 2014. 408 с.
 22. Міжнародні організації / за ред. Ю.Г.Козака. Навч. посібник – 2007.
 23. Мудрий Я. Словник-довідник термінів з європейської інтеграції. К.: «Міленіум», 2009. 588 с.
 24. Нагорна І. В. Державне управління в країнах-членах ЄС: навч.посібник. К.: Вид-во «Міленіум», 2009. 192 с.

25. Основи права Європейського Союзу: підручник /за заг. ред. Т. Л. Сироїд [координатор проекту А. О. Червяцова]; Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків: Право, 2018. 456 с.
26. Основи права Європейського Союзу: [підручник](#) / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.В. Вихрист та ін.]; за заг. ред. Т. Л. Сироїд; Харків. Нац. ун-т імені В.Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право. 2020. 590 с.
27. Практикум з міжнародного права: Навчально-методичний посібник /Перепьолкін С.М., Сироїд Т.Л. Дніпропетровськ: АМСУ, 2011. 116 с
28. Прокопенко Л. Л. Вступ до європейської інтеграції. К.: Видавництво «Міленіум», 2009. 334 с.
29. Рудік О. М. Вироблення політики та ухвалення рішень в ЄС. К.: Міленіум, 2009. 278 с.
30. Світова та європейська інтеграція: Навчальний посібник / За заг. Ред.. проф. Я.Й.Малика. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 540 с.
31. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 744 с.
32. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: [підручник](#). Харків. нац. ун-т імені В.Н. Каразіна. – 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право. 2020. 648 с.
33. Сорон Жан-Люк. Курс з європейських інституцій: європейська головоломка. К.: ІМВ, 2001. 444 с.
34. Тамм А. Є., Стрельцов В. Ю., Дзюдзюк В. Б. Україна – ЄС: розвиток відносин і основні напрями співробітництва: Модуль 5: навчальний посібник. Х.: Вид-во ХарІ НАДУ «Магістр», 2009. 144 с.
35. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу. К., К.І.С.2002.
36. Хоффманн Л., Мьоллерс Ф. Україна на шляху до Європи. К.: Фенікс, 2001. 343с.
37. Шамрасва В.М. Основні теоретичні підходи до дослідження еволюції концепту міжнародна безпека. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія: Міжнародні відносини, економіка, країнознавство, туризм. № 8. 2018. С. 88-95
38. Шамрасва В.М. Політика безпеки та оборони ЄС: еволюція формування. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «Право». Вип. 29. 2020. С. 369-378.
39. Шамрасва В.М. Політика безпеки та оборони ЄС: еволюція формування. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «Право». Вип. 29. 2020. С. 369-378.

ДОДАТКОВА

40. Baldwin Richard, Wyplosz Charles. *The Economics of European Integration*, Second Edition. 2006. 464 p.
41. *Debates on European Integration. A Reader. Edited by Mette Eilstrup-Sangiovanni.* New York 2006/ 512 p.
42. *Economic and Social Law of the European Union. Jo Shaw, Jo Hunt & Chloe Wallace.* Great Britain 2007. 516 p.
43. *Environmental Policy in the European Union. Actors, institutions and processes.* Second Edition. *Edited by Andrew Jordan.* London 2005. 366 p.
44. *EU LAW. Text, cases, and materials.* Third edition. *Paul Craig, Grainne de Burca.* Oxford 2003 1242 p.
45. *European Union Politics.* Second edition. *Michelle Cini.* Oxford 2007 496 p.
46. *External relations of the European Union. Legal and Constitutional Foundations. Piet Eeckhout.* Oxford 2005. 490 p.
47. *Hayes-Renshaw Fiona, Wallace Helen. The Council of Ministers.* Second Edition. New York 2006. 392 p.
48. *Hix Simon. What's Wrong with the European Union and How to Fix It.* Cambridge. 2008. 220 p.
49. *Interest Representation in the European Union. Justin Greenwood.* New York 2003. 310 p.
50. *International Relations and the European Union.* Edited by Christopher Hill and Michael Smith. Oxford. 2005. 470 p.
51. *Magnette Paul. What is the European Union? Nature and Prospects.* New York 2005. 230 p.
52. *Manfeldova Zdenka Patterns of Europeanisation in Central and Eastern Europe.* Hamburg. 2005. 286 p.
53. *Nugen Neill The Government and Politics of the European union.* Sixth Edition. New York 2006. 630 p.
54. *Peterson Jhon, Shackleton Michael. The Institutions of the European Union.* Second Edition. Oxford 2006. 390 p.
55. *Rethinking European Union foreign policy.* Edited by Ben Torna and Thomas Christiansen. Manchester and New York. 2004. 176 p.
56. *Tallberg Tomas Leadership and Negotiation in the European Union.* Cambridge. 2006. 266 p.
57. *The Eastern Enlargement of the European Union. Efforts and Obstacles on the Way*

to Membership. Edited by Anselm Skuhra. Innsbruk 2005. 280 p.

58. The Enlargement of the European Union. Opportunities for Business and Trade. A Guide for the Entrepreneur. *Ine Lejeune and Walter Van Denberghe*. Great Britain 2005. 216 p.

59. The EU, The WTO and the NAFTA. Towards a Common Law of International Trade ? Edited by J.H.H.Weiler. Oxford 2005. 238 p.

60. The International Relations of the European Union. Edited by Steve Marsh and Hans Makenstein. England 2005. 306 p.

61. The Member States of the European Union. Edited by Simon Bulmer and Christian Leguense. Oxford 2005. 400 p.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення.

1. Euroobserver URL <http://euobserver.com>
2. EurActiv URL <http://www.euractiv.com>
3. Бібліотека Міжнародного центру перспективних досліджень. Тема „Європейська інтеграція”. URL <http://www.icps.kiev.ua/library>.
4. Вісник “УНІАН – Новини ЄС” URL <http://unian.net/ukr/products/95/>
5. Довідник з європейської інтеграції URL <http://eu-directory.ea-ua.info/>
6. Європа в Інтернет: Веб-путівник URL <http://www.knoweurope.net/demo/html/webdir.htm>
7. Загальна інформація про установи ЄС URL <http://europa.eu.int/geninfo/info-en.htm>
8. Офіційний сайт Делегації Європейської Комісії в Україні, Молдові та Білорусі URL www.delukr.cec.eu.int
9. Офіційний сайт ЄС URL http://europa.eu.int/index_en.htm.
10. Сторінка новин EU News URL http://europa.eu.int/news/index_en.htm
11. Урядовий портал. „Європейський вибір” URL http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=741034&cat_id=31455
12. Відносини Україна-ЄС на сайті ЄС URL http://ec.europa.eu/external_relations/ukraine/index_en.htm
13. Україна-ЄС: хронологія відносин URL <http://www.delukr.ec.europa.eu/page262.html>
14. Всі угоди між Україною та ЄС URL http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=31609
15. Угода про партнерство та співробітництво URL http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=31652&cat_id=

[31609&ctime=1148909555021](#)

16. Угода про реадмісію Україна - ЄС URL <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/11746.htm>

17. Державний департамент з питань адаптації законодавства URL <http://www.sdla.gov.ua> -

18. Сайт Суду ЄС URL <http://curia.eu.int>

19. Довідник з Європейської інтеграції URL <http://eu-directory.ea-ua.info/index.php#golovna> –

20. Процес прийняття рішень на сайті ЄС URL http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/en/droit_communaire/droit_communaire.htm

21. Міністерство закордонних справ України URL www.mfa.gov.ua (рубрика європейський вибір)